

Laurine Nielsens erindringer

*1892-1977, postekspeditør på Askeby Posthus - Fanefjordgade 75 –
fra den 1. dec. 1928 til den 1. aug. 1960, gift med vognmand Aksel Hansen 1890-1960.*

Erindringerne er nedskrevet på Roskilde Højskole 1917.

Der var 153 elever denne sommer, alle kvinder, mændene gik som sædvane var, om vinteren.

Erindringerne er velvilligt stillet til rådighed af hendes barnebarn, Lis Karstensen, Fanefjord Kirkevej 37.

Min hjemegn.

To mil vest for Stege er mit barndomshjem. Det ligger i Fanefjord sogn helt ude ved stranden ca. en fjerdingvej vest for byen Tostenæs. Der er smukt hernede ved stranden. Man har en dejlig udsigt over sundet "Letten", som det kaldes, til Bogø, Sjælland, Langø og Tærø, og mod sydvest skimter man Stubbekøbing by.

Fanefjord er det største sogn på Møn, jorden er gennemgående god, på visse steder noget leret, og derfor lidt streng at arbejde med. Der er ingen særlig store gårde, kun få er på over 50 td. land, og der er ingen herregårde, hvilket måske bidrager noget til, at sognet er temmelig velhavende. Bønderne ejer således selv skoven, som ligger i den sydøstlige del af sognet, og det er vel nok ikke mange steder i landet, det er sådan.

I de sidste 35 år er der dyrket meget med sukkerroer på Møn. Der er en sukkerfabrik i Stege, og rundt om i sognene er der saftstationer, hvorfra der er lagt rør under landevejene, og igennem disse rør løber så roesaften til fabrikken, hvor den bliver omdannet til sukker og disse saftstationer måtte nødvendigvis bygges, da vi jo ingen jernbane har på Møn, og det ville blive alt for langt at køre roerne til Stege. Der har været arbejdet en del for at få en jernbane over Møn, men endnu er det ikke lykkedes, og det er vel tvivlsomt, om den kommer, men det ville jo nok gavne meget, da der så utvivlsomt ville komme mange flere turister til Møens Klint. Et par gange har der også været tale om et elektrisk højspændingsværk og muligvis elektriske sporvogne, men det har været for dyrt at gennemføre, og særlig under krigen kan der jo ikke være tale om det.

På sognets sydvestlige kyst, altså ude ved Østersøen, er de såkaldte stenminer. De ejes af en tysker, og der udføres en masse sten herfra til Tyskland. Stene graves op af jorden og transporteres på skinner op ad en skrå bro til en træbygning. Her lægges de på en bred rem som trækkes rundt ved motorkraft, og her står så en del kvinder og sorterer stenene efter deres godhed og lægger dem i forskellige dynger. De fleste af stenene er runde flintesten (kuglesten). I disse stenminer arbejder en del af sognets beboere, og daglønnen er temmelig god, men for mændenes vedkommende er der også mange strenge pladser.

Da der er så let adgang til vandet, er der en del fiskere i sognet, og særlig i efterårsmånederne, når der er sild, fiskes der godt, men også om sommeren fiske; der en del ål inde på "Letten", og hvis sundet om vinteren er lagt til med is, kan man dag efter dag se en masse ålestangere derude; det kan give en temmelig god fortjeneste, særlig når prisen på fisken er så høj, som sidste vinter.

I sognet findes fire kommuneskoler og en friskole. Der må i det hele taget siges at være dårlige skoleforhold; der er nemlig kun forskoler til de to skoler, de andre to er altså kun inddelt i to klasser, og det er i en af disse skoler, jeg har gået. Når der så tilmed, som det her var tilfældet, var en lærer på omtrent 70 år, så kan man vist ikke sige, at undervisningen var rigtig tidssvarende. For nogle år siden var der ikke så lidt røre angående planer om en stor skole midt i sognet, men flertallet var imod den, så der blev ikke noget af den tanke.

Vi har ingen forsamlingsbygning i sognet, derimod er der i Damme by tre beværtninger, og ved hver af disse en sal, og i disse sale holder foreningerne deres sammenkomster. Tilmed er der i Fanefjordskoven en

Fanefjordhistorier

pavillon, som er åben i sommermånederne, så der er god adgang til at få en ekstrabajer, og mange forsømmer heller ikke lejligheden, men får lidt rigeligt af dem.

Med hensyn til politik slutter de fleste sig til venstrepartierne, og stemmerne er nogenlunde lige fordelt mellem det moderate og det radikale venstre. Kvinderne gør flittig brug af deres stemmeret til kommunevalgene, men vi er endnu ikke nået til at få kvinder ind i sognerådet, og det ligger måske også noget langt ude i fremtiden.

Hvis man går på sognets højeste punkt, "Præstebjerg", og stiger op i udkigstårnet, som her er rejst af turistforeningen, kan man overskue omtrent hele Vestmøn. Det er et noget bakket landskab. Gårde og huse ligger tæt imellem hinanden omgivet af frodige marker. Mod øst ser man ud over Marienborg skov, og langt i det fjerne kan man skimte klinteskovene. Mod de tre andre sider ser man ud over vandet og over småøerne, og særlig en stille sommeraften er det et smukt syn, som her møder en.

Fra min skoletid, 1899-1906

Oprigtigt talt synes jeg egentlig ikke, jeg kan fortælle ret meget om min skoletid, men jeg skal forsøge at skildre lidt af den:

Tostenæs skole ligger ca. en fjerdingvej udenfor byen og noget nærmere Lille Damme, så de fleste børn har et godt stykke vej at gå. Fra mit hjem var der kun 5 minutters gang til skolen, hvilket jeg tit var glad for om vinteren, når det var dårligt vejr; om sommeren derimod kunne det jo være helt rart, om man skulle være med lidt længere, for der blev gerne lavet en hel del løjer på hjemvejen.

Vor lærer, var en gammel mand på over 60 år, og selvom han vel ikke var så lærd, som de yngre lærere er, så havde han dog en god evne til at undervise, og jeg tror ikke, vi stod tilbage for børnene i de andre skoler, hvor der var yngre lærere. Det hændte somme tider, at folk lod deres børn gå i forskolen i Damme i de første år, fordi de mente, at det var bedre for børnene at gå hos en lærerinde til at begynde med, men når de så i niårsalderen kom i vor skole, kneb det med at følge med deres jævnaldrende, og vi anstrengte os jo på det yderste for at være et lille stykke foran dem. De fag, som jeg synes, vor lærer var dygtigst til, at undervise i, var skrivning, regning og religion. Han havde ikke selv så god en håndskrift, men han forstod at vække vor lyst til at skrive så pænt som muligt; han sagde gerne, at vi skulle skrive lidt bedre, end vi kunne. At lade os lære ret meget på remse var ham meget imod. I de første år af min skoletid læste vi lidt i lærebogen, men efterhånden kom han helt bort fra det, og jeg syntes, det var langt bedre, når han stod og fortalte

Fanefjordhistorier

og forklarede os dens indhold. Jeg ved godt, at der er mange, som har kritiseret vor gamle lærer stærkt, fordi de syntes, børnene lærte for lidt hos ham og nu, da der er kommet en ny lærer, er de henrykte, fordi deres børn kan remse en hel masse op, som de måske ikke forstår et muk af. Om sommeren fik vi også lidt undervisning i botanik, og det var især morsomt, når vi med vor lærer i spidsen spadserede ned ad strandvejen for at se de forskellige blomster og høre ham fortælle om deres beskaffenhed.

Vor årlige præstevisitats var vi ikke særlig bange for; den gamle pastor Rørdam satte heller ikke stor pris på al den læren udenad. Han talte gerne lidt med os, spurgte os lidt ud om forskellige ting, og på en time var det hele forbi. Derimod husker jeg, hvor spændte vi var, når vi skulle, have provste- og bispevisitats. Vi spekulerede på længe i forvejen, hvordan det skulle spænde af, men når så dagen kom, opdagede vi, at det slet ikke var så slemt endda.

Skolens store festdag var om sommeren, når vi havde skovtur til Fanefjord skov. Vi samledes ved skolen kl. 2, og med musik i spidsen og vajende Dannebrog kørte vi så i en lang række til skoven, hvor madkurv enes lækre indhold kom for dagen, og hvor dagen hurtigt svandt under musik, leg og dans. Når det var rigtigt godt vejr, spadserede vi gennem skoven ned til Østersøen, hvor vi stod og forundredes over, at man slet ikke kunne se land på den anden side, vi var jo ikke vant til at se så stort et hav.

Når jeg nu tænker tilbage på min skoletid, står den nærmest for mig som et lysende minde; alle de bekymringer, som jeg den gang kunne have, er fuldstændig glemt.

Fanefjord kirke

Fanefjord kirke ligger på en bakke og kan ses langt omkring; den ligger vel omtrent midtvejs i sognet men alligevel temmelig afsides, så de fleste af beboerne har temmelig langt til kirke, og fra præstegården er der ca. tyve minutters gang. Kirken ligger smukt helt ude på Møens vestkyst. Fra Grønsund går en lille fjord "Kirkenoret" næsten helt ind til kirken, og det er efter kirken, sognet har fået navn. Når man en klar sommerdag kommer op på kirkebakken, standser man uvilkårlig ved det smukke syn, der møder en. Foran ligger det blå sund og glitrer i solskinet, mod vest ser man Falsters og Bogøs grønne skove og til de andre sider de frugtbare landskaber.

Fanefjord Kirke i 1930'erne, før kalkmalerierne blev afdækket

Kirkegården er indhegnet af en ca. en alen høj hvidkalket mur dækket med røde teglsten. Kirken er opført af mursten og er hvidkalket, dens indgang er i nordsiden, og den har et tårn. Hvornår kirken er bygget, ved jeg desværre ikke, men den er vist meget gammel. Kirkeklokken er fra 1495 - dronning Margrethes tid. Kirkens indre er egentlig temmelig tarveligt udstyret, da den hører ind under et gods, og der derfor ikke bliver kostet ret meget på dens vedligeholdelse, de har således ikke engang et brugeligt orgel. Det er en temmelig stor sognekirke bygget med dobbelte hvælvinger og i midtergangen står fire meget tykke piller, som bærer disse.

Altertavlen er billedhuggerarbejde fra Christian 4. tid. Bag altret findes det såkaldte sakristi, hvortil to døre, en på hver side af alteret, fører ind; det er endnu skik ved barnedåb, at fadderne går til offers, de går da ind ad venstre dør gennem sakristiet og ud ad højre dør, hvor offeret lægges. Præstens på alteret og degnens foran hans stol lidt længere nede i kirken. Langs begge sider af kirken findes en række lukkede stole, og i forrige tider var det således, at hver by havde sine bestemte stole; dette er nu forsvundet, men endnu hersker den skik, at mændene sidder i stolerækken til højre, medens kvinderne sidder til venstre. Til højre over de forreste stole er prædikestolen, og til venstre lige i korbuen står døbefonten. I det hele taget giver kirkens indre et temmelig tomt indtryk og er så lidt hyggeligt.

Augustdage 1914.

De første dage i august 1914 gjorde et indtryk på mig, som jeg sent vil glemme.

Lørdag den 1. august var jeg sammen med en veninde på en cykeltur til Nyråd ved Vordingborg. Vi cyklede hjemmefra om formiddagen intetanende om det uvejr, der var ved at bryde løs. På færgen mellem Koster og Kalvehave hørte vi nogle bemærkninger om, at der vistnok var indkaldt nogle soldater til Søværnet i nattens løb, men vi skænkede ikke disse bemærkninger videre opmærksomhed og kørte roligt videre. Det var meningen, at vi skulle til fest i Vordingborg om eftermiddagen og så ellers tilbringe et par dage på Sjælland. I Nyråd havde de også hørt rygter om, at der var indkaldt nogle soldater, men der blev ikke taget videre notits af dem, og i gemytlig stemning cyklede vi henad eftermiddagen til fest. Da vi kom til Vordingborg, var fællesspisningen netop forbi, og vi fulgte med strømmen til Kirkeskoven, hvor der skulle være friluftsteater. Man mærkede straks en noget trykket stemning, og så snart vi var bænkedede, trådte selskabets direktør frem og meddelte, at teatret måtte aflyses og ligeledes det påtænkte bal, da regimentsmusikken, som skulle have medvirket, var indkaldt til København, og at der var indtruffet så alvorlige efterretninger, så man havde andet at tænke på end at holde fest.

Folk strømmede nu atter op til byen, hvor telegrammet om Ruslands ultimatum til Tyskland var opslået, og tilmed fik vi at vide at der her i landet var indkaldt en del soldater. Skræk stod at læse i alles ansigter, og vi havde en følelse af, at krigens uvejr hang over vore hoveder. Mange forskellige rygter svirrede omkring. Nogle fortalte, at Tysklands flåde allerede lå i Storebælt, og at al forbindelse mellem øerne og Jylland var afbrudt, så de jyske soldater ikke kunne komme over til øerne. Andre ville vide, at tyskerne var på vej op gennem Jylland o.s.v. Selv børnene gjorde det et dybt indtryk på. En lille dreng spurgte grædende, om der da snart blev krig, og vi måtte jo trøste ham, så godt vi kunne.

Min veninde var meget betænkelig ved alt dette. Hendes gamle fader og hendes broder var nemlig alene hjemme, og nu var hun bange for, at denne broder var indkaldt, så hendes fader var der ganske alene. Vi besluttede da at cykle hjem samme aften. Der blev ellers også fortalt, at forbindelsen mellem Møen og Sjælland var afbrudt, men det troede vi dog ikke rigtig på og begav os på vej. Rundt omkring ved gårde og huse stod folk og drøftede situationen, skønt det var sent på aftenen. Da vi kom til Kalvehave, gik vi ind på hotellet for at få en forfriskning, og mens vi sad der, kom der en herre ind og fortalte, at han havde set en lyskaster ved Masnedø, og det var ganske sikkert et tysk orlogsskib, der lå der for at undersøge farvandene.

Endelig nåede vi da hjem, og det var som om der faldt lidt mere ro over sindene. Min veninde fandt da også alt ved det gamle - hendes broder blev først indkaldt senere.

I de følgende dage var der stor spænding overalt. Krigen mellem Rusland og Tyskland var brudt ud, og snart efter kom så Frankrigs og Belgiens krigserklæringer. De fleste var enige om, at en krig imellem så mange magter højst kunne vare et par måneder, da det sandsynligvis ville komme til et stort hovedslag, hvorved det hele kunne afgøres. Da den anden store indkaldelse kom - så vidt jeg husker, var det natten mellem 5. og 6. august - var der stor forvirring. En behjertet kromand i Dame løb omkring og buldrede på folks døre, idet han råbte: "*Er her nogen, som skal af sted, så skynd jer, Tyskerne bombarderer København*". Det var intet under, at de bortdragende soldater ikke var i tvivl om, at de drog i krigen med det samme. Folk var så opskræmte og mistænksomme, at de fattede mistro til selve stjernerne. Nogle havde set en meget klar stjerne på et bestemt sted i flere aftener, og de mente, at kunne se den bevæge sig frem og tilbage, så de fik regnet ud, at det måtte være en tysk Zeppelin, som holdt udkig med, hvad der foregik, og at det var dens lanterne, man kunne se.

I denne tid hørte man rigtig de forskellige anskuelser om militærvæsenet. Dets venner påviste dets store betydning i et sådant tilfælde, men de kunne dog ende deres lovtaler med et: "*Det er da godt, vi ingen har, som skal med*". Modstanderne af militærvæsenet indså imidlertid godt, at vi aldeles ingen ting kunne udrette overfor en stormagt, og at disse ingenlunde lod sig forskrække af dem smule mandskab, vi kunne stille på benene.

Rundt om hos landmændene var stemningen alt andet end god. Der var jo fare for, at udførslen ville standse, og på Møen gik det da også så vidt, at mejerierne holdt stille et par dage. Grosserererne ville ikke tage imod smørret af frygt for, at han ikke kunne udføre det, men det hele kom dog snart i gang igen ved, at smørret leveredes til en anden grosserer. Imens alt dette beskæftigede folk, havde høsten indfundet sig, men den gik ikke med liv og lyst, som den plejer, og mange steder var der jo også ringe arbejdskraft på grund af indkaldelsen.

Alt som dagene gik, og der intet foruroligende skete med hensyn til Danmarks stilling, faldt man nogenlunde til ro i håbet om, at vi kunne undgå krigen, og det samme håb lever vi jo i endnu.

En sognestrid.

Ja det, jeg her vil fortælle, kan måske nok ikke kaldes en sognestrid, men i mangel af noget bedre må det benyttes.

Årsagen til stridighederne var en sti kaldet "*Ormeestrædet*", som fører fra Kokseby til Vollerup, som benyttes meget af fodgængere, da den er en genvej, Men denne sti har også altid været benyttet til cykelsti og det er gået meget godt, skønt jeg vil indrømme, at det er temmelig vanskeligt at cykle der, da stien er temmelig smal og har flere skarpe sving.

For nogle år siden kom der en ny præst til sognet, og da præstegården ligger i Vollerup, benytter dens beboere også meget denne sti, når de skal til Dame, som er hovedstaden i sognet. Nu ved jeg ikke, om der var en eller anden, som havde forulempet pastoren på hans spadseretur ad "*Ormeestræde*", men det er meget sandsynligt, for kort tid efter hans ankomst skrev han en artikel i bladene, hvor han i temmelig skarpe vendinger fremhævede det hensynsløse i at cykle på den omtalte sti; især om aftenen uden tændt lygte. Imidlertid var der nogle af sognets beboere, som tog det meget ilde op, at han således med det samme blandede sig i sognets anliggender, og fra flere sider blev der skrevet imod ham, og nu fulgte den ene skarpe artikel efter den anden, men lige meget hjalp det. Folk brød sig kun lidt om præstens mening om den sag, de cyklede videre. Da præsten opdagede, at han ingen vegne kom på den måde, henvendte han sig til sognerådet for at få dette til at forbyde cykling på gangstien, men det ville sognerådet ikke gå ind på, det

mente rimeligvis, at når det havde gået fredeligt i alle de år, cyklerne havde eksisteret, så kunne det også blive ved.

Så hengik der en tid, og der faldt ligesom lidt mere ro over sindene, og folk mente, at nu var den historie forbi, men imidlertid havde præsten henvendt sig til øvrigheden, og en skønne dag - det var netop en dag, der var udbetaling af roepenge, så der kom særlig mange cyklende stillede politiassistenten sig op ved en svingning på stien og opkrævede bøder, og det var slet ikke så lidt, der på den måde kom i politikassen. Dette havde folk ikke rigtig ventet, men de tog det ellers med en knusende ro; den næste dag cyklede de igen, og der var ingen politibetjent, der standsede dem, og ligeledes gik det de følgende dage. Præsten indså jo nok, at det ville blive et besværligt stykke arbejde at få folk til at holde op med at cykle på stien, og til sidst opgav han det da også, så man nu rolig kan køre der uden at komme i konflikt med politiet.

Jonna Kjær-Nielsen

2011